

*Вангел Милковски**
Универзитет одбране
Милан Миљковић
Универзитет одбране

ИНТЕРАКЦИЈА СТРАТЕГИЈЕ ПРИСИЛЕ И ОДВРАЋАЊА – ПОУКЕ ИЗ АГРЕСИЈЕ НА САВЕЗНУ РЕПУБЛИКУ ЈУГОСЛАВИЈУ 1999. ГОДИНЕ

Сажетак

Предмет рада је преиспитивање релевантности и савременог значаја класичног приступа употребе стратегија присиле и одвраћања и њихове интеракције. У раду се предмет истраживања разматра кроз преглед литературе и теоријских ставова класичних мислилаца, а релевантност и савремени значај њихових ставова кроз анализу интеракције стратегије присиле НАТО и стратегије одвраћања СРЈ пре и током агресије 1999. године. Истраживачко питање рада је да ли класични приступи употребе стратегије присиле и одвраћања задржавају своју релевантност и данас. Аутори закључују да је највећи део начела о примени стратегије присиле и одвраћања релевантан и за данашњу стратегијску праксу и националну безбедност. Истакнута је релевантност начела ескалације примене силе за успех стратегије присиле, али и мања релевантност начела да су војни циљеви главна мета у овој стратегији, већ да су то цивилни циљеви и критична инфраструктура противника. Имајући у виду да су противнички лидери централна мета према којима је усмерена стратегија присиле, тј. декапитација, један од закључака рада је да одвраћање мора бити схваћено првенствено као напор да се обликује размишљање потенцијалног агресора.

Кључне речи: НАТО, агресија, стратегија, присила, одвраћање, рационални актери, утицај на перцепцију

* Контакт: vmilkovski@gmail.com

УВОД

Успешна стратегија присиле требало би да буде једноставна за САД, које су се од распада СССР-а нашле без супарника у војној моћи, политичком утицају или економској снази. Са друге стране, примена стратегије присиле у пракси носи значајне потешкоће. Агресија на Савезну Републику Југославију, која је почела 24. марта 1999. године представља модел стратегије присиле која је подразумевала употребу војне силе од стране Сједињених Држава и НАТО савеза. Уместо да уништи војску Југославије и уклони актуелну власт, западна коалиција се надала да ће ограничена примена војне силе убедити председника Слободана Милошевића да прихвати наметнуте услове из Рамбујеа. У досадашњим академским расправама и покушајима уопштавања искустава из овог рата чини се да је изучавање интеракције стратегија зараћених страна заступљено у мањој мери у односу на друге аспекте. Рад покушава да нађе део одговора на питања: „Са каквим стратегијама су зараћене стране ушле у овај рат?“, „Како су те стратегије функционисале и каква је била интеракција стратегија зараћених снага?“, ради преиспитивања релевантности класичне теорије стратегија присиле и одвраћања и покушаја да се пруже назнаке могућих праваца доградње теорије и праксе стратегије одвраћања земаља као што је Србија, која се и данас налази у специфичном међународном окружењу и процесу јачања капацитета за поуздано војно одвраћање.

СТРАТЕГИЈА ПРИСИЛЕ САД И НАТО ПАКТА НА СРЈ

Присила је употреба запрећене силе, укључујући ограничену употребу стварне силе за поткрепљење претње, да би се противник присилио да се понаша у складу са захтевима друге стране. (Vutman, Waxman, and Larson, 1999, 10). Сваки од инструмената националне моћи - војни, економски, дипломатски и информативни, може се, и често се користи у примени стратегије присиле (Суботић 2020). Овај рад се концентрише на употребу војне силе за постизање важних безбедносних циљева, али треба имати на уму да се већина ставова о војној присили односи и на принудну употребу економских санкција и других алата међународне политике (Kirshner 1997).

Карактеристика која је можда најчешће повезана са присилом је постепена ескалација силе. Овај приступ је значајно коришћен током операције „Котрљајућа грмљавина“, америчког бомбардовања Северног Вијетнама од 1965. до 1968. године. Недостатак успеха

овог приступа у овој војној операцији једно време је дискредитовао постепену ескалацију силе, а са њом и снажну употребу силе уопште, у очима многих америчких војних стратега (Clodfelter 1989). Међутим, исход ове појединачне кампање никако није показао да је постепена ескалација увек осуђена на неуспех (Huggins 2000).

Теорија указује на три водећа приступа у спровођењу стратегије присиле: 1) позитивна присила - нуди подстицаје за удовољавање принудним захтевима (Baldwin, 1971, 19–38). Иако је овај приступ често најефикаснији начин за постизање циљева присиле, било самостално или у комбинацији „шаргарепе и штапа” са осталим принудним мера овај приступ обично не укључује велику улогу војних снага (Quester, 1985); 2) присила кажњавањем - је она која је најјаче повезана са присилом и подразумева претњу да ће се противнику наметнути велики трошкови ако се не удовољи захтевима принуде. Казна може укључивати претњу уништавањем живе силе или наношењем штете цивилном становништву, или практично било коју другу претњу наношењем штете нечему што непријатељски доносиоци одлука високо цене, и 3) порицање - уверавање, покушавање да се убеди противник да ће одолевање захтевима присиле бити неуспешно. То обично укључује претњу да ће непријатељ бити поражен у сукобу, иако порицање уместо тога може имати и друге облике, у зависности од непријатељске стратегије (Roberts 1986).

Слично горе наведеној класификацији, теоретичар Роберт Пејп (Robert Pare) идентификује четири главна начина за спровођење стратегије присиле: 1) кажњавање (*punishment*), 2) ризик (*risk*), 3) одбијање/ускраћивање (*denial*) и 4) декапитацију (*decapitulation*). (Pare 1996). Кажњавање и ризик ослањају се на наношење боли и патње цивилима који имају за последицу утицај на владу земље да одступи од својих намера. Могући војни циљеви укључују електричне мреже, рафинерије нафте, водоводне и канализационе системе и транспорт. Стратегија ризика посебно се ослања на наметање ризика будућег оштећења критичне инфраструктуре противника. Одбијањем/ускраћивањем (*denial*) тежи се да се порази војна сила противника и његове контрамере у војном домену. Онај ко примењује овакву врсту присиле експлоатише противникове критичне рањивости ради убеђивања да ће његове војне способности бити неефикасне и да ће на крају његова територија бити окупирана. Декапитација почива на ефектима кажњавања и одбијања. Сила се усмерава на кључне лидере и њихове изворе моћи и утицаја у

складу са моделом присиле „пет прстенова” Џона Воредна (John A. Warden III).¹

Као што је наведено, присила се заснива на претпоставци да државе доносе одлуке на основу рационалних процена, да се воде принципом максималне користи, тј. доносе одлуке на основу очекиваних користи од изабраних стратегија и метода агресије и да покушавају да повећају корисност својих избора (Qing 2018, 15-20). Будући да присила зависи од противника који процењује очекиване резултате у неколико праваца, а затим бира онај атрактивнији, претпоставља се да се одлуке о изабраним политикама доносе са одређеним степеном рационалности (Downs 1989, 225–237). У циљу анализе корисности стратегије рационалне присиле, Роберт Пејп нуди једначину за израчунавање трошкова и користи противничког отпора или уступака које чини:

$$R = B p(B) - C p(C), \text{ где је}$$

R = вредност отпора;

B = потенцијална корист отпора;

p(B) = вероватноћа постизања користи сталним отпором;

C = потенцијални трошкови отпора;

p(C) = вероватноћа да ће претрпети трошкове.

Онај ко примењује присилу мора да манипулише елементима ове једначине да би смањивао вредност отпора противника. Конкретно, опције су да дође до повећања трошкова отпора [C], повећања вероватноће да ће трпети трошкове [p(C)], или смањења вероватноће да ће отпор бити користан [p(B)]. Пејп наводи да ће присила највероватније успети ако је усмерена на војне, а не цивилне рањивости (Robert 1996). Присила је динамична манипулација моделом трошкова и користи, која мора узети у обзир одлуку противника о контрамерама (контрастратегијама).

Иако су многе студије покушале да идентификују факторе који могу објаснити и предвидети успех или неуспех стратегија присиле, ниједна није идентификовала једноставан и поуздан рецепт за успех (Jakobsen 1998). Међутим, може се претпоставити да делотворност стратегије присиле зависи од перцепције способности агресора, његовог кредибилитета, веродостојности претње, и способности друге стране (која се брани) да одговори на стратегију сопственом присилом.

1 Џон Ворден је пуковник у пензији у ваздухопловству Сједињених Држава. У другој половини двадесетог века је водећим теоретичарем ваздухопловних снага. По његовој теорији сваки противник се може посматрати као систем са пет компоненти. Сваки од њих је део центра гравитације, а као такав представља уједно и снагу и слабост. Овај модел је у ствари прилагођен план података о војним циљевима.

Способност није била главна брига америчких теоретичара током хладног рата, јер се способност суперсила да изврше своје нуклеарне претње често, мада не увек, подразумевала (Перишић 2020). Ипак, процена способности је важна из два разлога. Један је тај да што је блажа претња то је циљна држава (бранилац) спремнија да ризикује да се она заправо не може извршити. Други је да су конвенционалне војне претње, у целини, рањивије на то да их спрече одбрамбене мере него претње нуклеарним нападом, што подстиче браниоце не само да преиспитују способност присиле друге стране да изврше своје претње, већ и да уместо тога развију противмере прихватања сопствене рањивости (Harknett 1994, 86–114). Такође је важно напоменути да није битна војна способност у генералном смислу, већ способност коју агресор може реално пројектовати у одређеној ситуацији. Тако постоје примери када су државе са мањим војним способностима, или оне које су поседовале само конвенционалне способности, спроводиле офанзивне акције према нуклеарним силама, као што је на пример блокада Берлина 1948. године, када су Совјетске снаге блокирале САД и њене савезнике из Берлина у време када су САД имале апсолутну хегемонију у нуклеарном оружју према руским циљевима (Peow 2014).

Кређибилитет присилних претњи је од кључне важности, јер ефикасност претње не зависи само од тога да ли се агресор чини способним да је изврши, већ и од тога да ли има вољу да то и учини. С тим у вези, као што је раније наведено, није важно да ли ће присиљалац заиста извршити своју претњу, већ је питање шта мета верује да ће он учинити (Kirshner 1995).

Учесници у сукобу би требало да препознају да је стратегија присиле двосмерна улица. Док присиљавач настоји да примора противника да удовољи његовим захтевима, бранилац ће обично покушати да натера агресора да напусти свој напор или смањи опсежност захтева. При разматрању могућих стратегија контраприсиле треба почети са анализом карактеристика противничке стратегије. Амерички модел стратегије присиле има следећа обележја: 1) склоност мултилатерализму; 2) нетолеранција за америчке жртве; 3) осетљивост према страдању противничког цивилног становништва; 4) ослањање на оружје високе технологије; и 5) посвећеност међународним нормама (Byman and Waxman 1999, 107–120.)

Уз неколико изузетака, све војне операције САД које су спроведене у циљу реализације стратегије присиле од краја Хладног рата до данас спроведене су под покровитељством УН-а или

НАТО-а, или као коалициона операција савезника (Waxman 1997, 38–39). Предност мултилатерализма потиче из многих фактора. Понекад коалициони партнери дају главнину копнених трупа. Савезници такође заједнички доприносе успостављању копнених база и ваздухопловних снага од којих зависи ефикасност војне операције (Ђорић 2020). У таквим случајевима, јединство коалиције постаје централни интерес планера и доносилаца одлука. У осталим случајевима, вредност мултилатерализма је углавном на политичком нивоу, јер међународна сарадња улива легитимитет војној акцији коалиције у очима домаће и међународне јавности.

Употребу војне силе у спољној политици САД диктира и осетљивост доносилаца одлука на могуће жртве америчких снага. До Заливског рата 1991. године, безбедносни аналитичари су ову осетљивост често сматрали „вијетнамским синдромом”. Супротно предвиђањима оних који су операцију „Пустињска олуја” сматрали коначним превазилажењем вијетнамског искуства, релативно низак укупан број америчких смртних случајева само је подигао јавна очекивања од „бескрвне” офанзивне спољне политике. Ерозија јавне подршке након смрти 18 америчких војника у Могадишу у октобру 1993. године и огромна пажња око обарања америчког авиона и пилота над Босном и Херцеговином у јуну 1995. године показују снажан утицај који чак и низак ниво жртава може имати на америчку спољну политику.

Изузетна осетљивост на жртве и патње међу непријатељским цивилним становништвом на сличан начин обликује примену америчке силе. У новије време, планирање ваздушне кампање коалиције током Заливског рата и каснијих удара у Ираку, дало је предност избегавању колатералне штете у Багдаду и другим насељеним местима, посебно пошто су регионални партнери изразили забринутост због могућих цивилних жртава изазваних америчком политиком (US Department of Defense, 1992).

Делимично због осетљивости на жртве, америчка спољна политика такође показује тенденцију да бира инструменте принуде који не захтевају наношење штете америчком особљу. Дугогодишње начело америчког „начина рата” било је веће ослањање на војно наоружање у односу на војно особље (људски фактор), као и на високу технологију у односу на ниску технологију (Weigley 1977). Напади крстарећим пројектиlima, који поседују велику прецизност, све више постају опција првог избора када се војна сила сматра неопходном (Mann 1998, 32).

У протеклом периоду, друге земље су имале довољно могућности да проуче обрасце понашања САД. Релативна предвидљивост присилне дипломатије САД и њена подложност противничким противмерама подстичу неке противнике да игноришу америчке ултиматуме, верујући да могу да поднесу пројектовану претњу и жртву. Осетљивост према жртвама, забринутост због савезничких односа и други фактори о којима је раније било речи, наводиле су противнике да закључе да САД немају вољу да изврше претње. Поред могућих исцрпљујућих ефеката на кредибилитет, кључна начела америчког стила стратегије присиле такође су довеле до широког низа противмера које противници САД користе да би неутралисали њену стратегију присиле (Вуман and Waxman 1999, 107-120). Ове стратегије контраприсиле се генерално могу груписати у три варијанте, засноване :

- 1) на приказивању цивилне патње међународном јавном мњењу,
- 2) на разбијању јединства коалиције, и
- 3) на стварању „жртве”.

Не постоје јасне разлике између ових стратегија, јер многе стратегије против присиле истовремено поседују обележја америчке стратегије присиле. Оно што треба нагласити је да су све три варијанте стратегије контра присиле засноване на информационо деловање према домаћој и страниј јавности, што подвлачи значај питања перцепције као врло важног фактора у спровођењу обе стратегије.

ФУНКЦИОНИСАЊЕ СТРАТЕГИЈЕ ПРИСИЛЕ У ПРАКСИ

Стратегија НАТО пакта предвођеног САД у рату против Савезне Републике Југославије имала је елементе теоријског модела стратегије присиле, чији ће практични аспекти бити анализирани у следећем делу. Агресија на СРЈ се дуго припремала. На то указују многе изјаве, али и практични потези структура НАТО (Крга 2019, 38). Сједињене Америчке Државе и НАТО су први пут запретиле употребом ваздушних удара током октобра 1998. године како би присилили Слободана Милошевића да пристане на захтеве Ричарда Холбрука о прекиду ватре између снага безбедности СРЈ и ОВК на Косову и Метохији. Током овог периода, међународна заједница је спровела значајан број иницијатива како би приморала југословенске власти да омогуће распоређивање Косовске верификационе мисије

под покровитељством ОЕБС-а на КиМ. Оно што је важно за ову анализу је да је успех притиска на Слободана Милошевића да прихвати Косовску верификациону мисију указала западним планерима стратегије присиле на могућност да ће председник Милошевић попустити и следећи пут када му се запрети ваздушним ударима, подстичући НАТО да поново примени овај метод (Nardulli et al 2002, 16–17).

На почетку кризе, Алијанса је имала неколико политичких и војних циљева агресије на Савезну Републику Југославију: спречити наводно етничко чишћење, „наштетити способности Србије да води рат у будућности и осигурати кредибилитет НАТО-а, при чему се последња два циља уклапају у циљеве теорије стратегије присиле и мотиве агресора који, како наводи теорија, значајно утичу на одлучност агресора да спроведе офанзивну акцију (U.S. Department of Defence, 2000). Постизање успеха у агресији НАТО-а 1999. године било је веома важно за западне силе, јер је она била тест кредибилитета НАТО-а и СА-а у постхладновском свету. Генерал Весли Кларк (Wesley Clark) је једном приликом и изјавио да би евентуални неуспех НАТО агресије донео политичку нестабилност у неколико европских влада и светске последице по амерички кредибилитет, што указује на високу мотивацију западних сила за успех стратегије присиле коју су примењивали према СРЈ 1999. године (Clark 2001).

Концепт САД-а и НАТО-а за извођење ваздушних напада на СРЈ, који је вођен као рат са ограниченим циљем, заснивао се на искуствима операције „Намерна сила“ (Deliberate Force) из бомбардовања положаја српских јединица у Босни и Херцеговини 1995. године од стране НАТО-а (Glišić, Stojković and Lađević 2019). Наведени податак о копирању искустава из БиХ и коришћењу истог стратегијског приступа за извођење различитих војних кампања представља према теорији стратегије, погрешан приступ, што се показало тачним.

Планирање ваздушне агресије на СРЈ започето је почетком јуна 1998. године. Почетни план израдила је америчка ваздухопловна база у Рамштајну у Немачкој, назвавши га операција „Племенити лав“ (*Operation Nimble Lion*), док је НАТО развио засебан план назван „Концепт оперативног плана 10601“. Према оцени Ламбета, планови су се концепцијски разликовали, јер је операција „Племенити лав“ предвиђала да циљ кампање буде постигнут одмах, док је Концепт оперативног плана 10601 подразумевао постепени и фазни приступ, што указује на различит приступ у примени стратегије присиле, у

смислу његове ескалицаје (Lambeth 2001). Концепт оперативног плана 10601 је ипак постао основа за операцију „Савезничка снага”. Као што је приметио Франтзен (Frantzen 2005), НАТО је операцију назвао „ваздушном кампањом”, која се по својим особеностима уклапа у концепт примене стратегије присиле уз доминантно ангажовање војне моћи. У складу са планом операције, прва фаза је обухватала нападе на систем противваздушне одбране Војске Југославије. Друга фаза предвиђала је нападе углавном на војне циљеве, али и на цивилне, и то испод 44. паралеле - јужно од Београда. Коначно, у трећој фази, НАТО је планирао да бомбардује војне објекте смештене северно од 44. паралеле и циљеве у и око Београда (Glišić, Stojković and Lađevac 2019, 332). Наведени подаци додатно потврђују оцену да је Концепт оперативног плана 10601 био ближи класичним принципима стратегије присиле, који подразумева постепено ескалацију примене војне силе према војним и цивилним циљевима противника, као и постепено повећање присиле према Београду, главном граду и једним од центара гравитације противника.

Поред поменутих планова за ваздушне ударе, постојао је и план за копнену инвазију са око 300.000 војника (Glišić, Stojković and Lađevac 2019, 332). Међутим, пре него што је и Операција савезничка снага почела, представници САД и НАТО у стратегијским командама елиминисали су ову могућност. Као што су касније приметили Нардули и други западни аналитичари (Nardulli et al 2002, 3), „политички и војни трошкови и ризици за извођење копнене операције сматрани су прекомерним, тако да је ваздушно-копнена операција оцењен као неприкладна”. Наведени закључци западних аналитичара указују да се стратегија НАТО значајно ослањала на принципе рационалне присиле, која у центар концепта поставља однос добити, ризика и трошкова. Ову оцену потврђује и изјава генерала Весли Кларка у својој књизи „Вођење модерног рата”, где наводи да је ослањање на ваздушну моћ природно за НАТО из неколико разлога, при чему су ниски трошкови и мали ризици једни од пресудних (Clark 2001, 116). Такође, одустајање од копнене инвазије потврђује раније наведену тезу да се америчка стратегија присиле карактерише високом осетљивошћу на сопствене војне жртве.

Такође, у анализи треба нагласити да у фази планирања Операције није било јединствених и обједињених погледа, препорука и смерница унутар Савеза, као и да су постојали различити погледи на извођење операције између копнених и ваздухопловних официја Алијансе, као и на сам концепт употребе ваздухопловних снага у

операцији, што потврђује теоријске ставове да унутрашњи проблеми у функционисању војних савеза и коалиција, који су веома чести, остављају отворен простор за примену стратегије одвраћања.

Одсуство ефикасности ваздушних удара НАТО-а у првим недељама сукоба био је знак за планере НАТО да почетни модел стратегије не даје потребне ефекте. Значајна прекретница за промену стратешког приступа НАТО у вези агресије на СРЈ и за одлуку да стратегија присиле мора да превлада у овом сукобу, представља Самит НАТО у Вашингтону одржан 23. и 24. априла 1999. године. У Вашингтону је одлучено да се пређе на значајну ескалацију у примени стратегије присиле, интензивирајући ваздушну операцију ширењем циљева на војно-индустријску инфраструктуру, медије и друге стратешке циљеве, најављујући и распоређивање додатних ваздухоплова (U.S. Department of Defence 2000, 23).

После Самита, обим и врста циљева су значајно проширени, укључујући и цивилну инфраструктуру (електране, владина министарства...), чиме се прешло на трећу фазу ескалације стратегије присиле. Међутим, поступак одобравања циљева цивилне инфраструктуре често је био споран и изазован, због политичке забринутости појединих земаља чланица НАТО-а, што је додатно доприносило нејединству у Савезу и могла бити основа за боље вођење стратегије одвраћања од стране СРЈ путем метода разбијања коалиције. За одабране категорије циљева, на пример циљеве у Београду, Црној Гори, или циљеве који вероватно укључују велику колатералну штету, потребно је било одобрење виших политичких власти (U.S. Department of Defence 2000, XX). Као што је приметио Иванов (Ivanov 2011), овај политички процес одабирања и одобравања нових циљева постао је веома спор, што је знатно омело ефикасност стратегије присиле. Може се закључити да су постојале бројне потешкоће, пре свега у вези јединства коалиције и њеног консензуса, које су негативно утицале на ефикасност стратегије НАТО-а. То је био веома важан негативан фактор за функционисање стратегије присиле, имајући у виду да је НАТО увек тврдио да ниједан појединачни циљ није био важнији од кохезије у Алијанси.

Нове и интензивирани НАТО ваздушне операције против фиксних и цивилних циљева довеле су до повећања притиска на југословенско политичко руководство (Nardulli 2002, 5). Ако би се посматрала структура нападаних циљева, могло би се рећи да су у првој половини рата превладавали војни циљеве, док су у другој половини рата цивилни циљеве од стратешког значаја првенствено уништени, што отвара питање узрока наведене промене у избору

циљева. С тим у вези, чини се да је најпрецизнији одговор и оцену положаја Србије током НАТО агресије дао Бери Посен (Barry Posen), наводећи да је „Србија према историјским стандардима била у необично лошем положају да се одупре систематском бомбардовању своје индустријске базе (Vuković and Đorđević 2019, 385–402). Као економско развијено друштво, опстанак српског народа зависио је од индустријске економије и повезане инфраструктуре (Posen 2000, 73).

У западној научној литератури током првих година након агресије није било дебате о факторима који су утицали на тадашње руководство Србије да прихвати услове Северноатланског савеза за прекид бомбардовања. Андреј Стиглер (Andrew Stigler) је анализирао наведене аргументе, сведочења високих политичких и војних званичника Северноатланског савеза НАТО, као и теорије других аутора, оцењујући да „Милошевић није повукао своје снаге из Косова због претње НАТО-а копненом инвазијом” (Stigler 2002–2003, 153). Према његовим речима, „[...]чини се да су га првенствено занимали фактори: (1) веродостојна претња наставком и појачавањем агресије и стратегије присиле од стране Савеза, (2) растуће последице бомбардовања у земљи, и (3) јавни губитак подршке Русије” (Stigler 2002–2003, 153). Поред тога, према Хосмеру (Hosmer), ваздушни напади су утицали на „председника Милошевића и његову елиту да ове противничке војне активности перципирају као претњу (1) која осим што наноси штету српској инфраструктури, економији и политичкој стабилности која би, уколико се настави, могла на крају да угрози опстанак њиховог живота, (2) стварајући стрес, потешкоће и трошкове за чланове сопствених владајућих елита” (Hosmer 2001, 124).

Као препоруку за будуће коцепте стратегије присиле, страни аутори предлажу да се НАТО, уместо да гађају мање, покретне војне циљеве од тактичког значаја, убудуће орјентише на ваздушне ударе уперене ка критичној инфраструктури од самог почетка операције. Слично мишљење заступа и пензионисани британски ваздухопловни маршал Џон Вокер (John Walker), који је након завршетка агресије написао да би „приоритетни циљ у случају Србије требало да буде електроенергетски систем” (Walker 1999, 17).

Анализирајући примењену стратегију присиле САД-а и НАТО-а применом ваздушних удара, може се са сигурношћу оценити да се Запад у примени агресије водио теоријским моделом стратегијске парализе противника под називом „пет прстенова”, који је конципирао амерички пуковник Џон Ворден (*John Warden*). Модел подразумева физичко уништење противника употребом супериорне

ваздухопловне компоненте војне моћи, у коме противника сагледава као систем који садржи међусобно зависне подсистеме. Руководство државе противника, с обзиром да контролише читав систем (државу), представља примарни „центар гравитације,” односно, тежиште дејстава. Као остале групе циљева ка којима би тежишно требало усмерити дејства, Ворден је идентификовао следеће „прстенове,” основну економску инфраструктуру, транспортну и комуникациону инфраструктуру (повезује читав систем), становништво (цивилна популација), а тек на крају, оперативне војне снаге које бране државу од напада (Warden 1995, 15).

Користећи Пејпову формулу $R = B p(B) - C p(C)$, можемо закључити да је ескалација ваздушних удара значајно повећала трошкове отпора [C], такође знатно повећала вероватноћу да ће СРЈ претрпети додатне трошкове [p (C)], а знатно смањила вероватноћу да ће даљи отпор бити користан [p (B)].

СТРАТЕГИЈА ОДВРАЋАЊА САВЕЗНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

После Другог светског рата Југославија је прошла кроз више криза, тако да постоје значајна искуства у одвраћању непријатеља од агресије, као што су искуства током резолуције Информбироа од 1948–1953. године, Тршћанска криза од 1953–1955. године и коначно искуства из НАТО агресије 1999. године.

Одвраћање у најопштијем виду значи употребу претње силом како би се противник понашао на начин на који то жели актер који прети (Станојевић 2013, 143). Изазов одвраћања, обесхрабривања држава од предузимања нежељених акција, нарочито војне агресије, одавно је важна тема за политике одбране многих држава, биле оне мале или велике силе (Кнежевић, 2020). С тим у вези, у даљем тексту ће се преиспитати основни теоријски принципи одвраћања.

Класична литература разликује три основна приступа одвраћања: 1) Стратегија одвраћања „путем одбијања”, која настоји да одврати акцију противника чинећи је неизводљивом или мало вероватном за успех, чиме се потенцијалном агресору умањује поверење у постизање циљева (нпр. распоређивањем довољних војних снага да би се спречила и поразила инвазија агресора). 2) Фокус другог приступа подразумева стратегије одвраћања „путем кажњавања” и није директна одбрана, већ претња од могуће употребе ширег кажњавања које би повећало цену напада агресора, при чему војне способности држава које се бране морају да буду довољно

значајне да неутралишу непријатељске покушаје од агресије (Qing 2018, 15–20). 3) Трећи приступ се класификује као „унутар ратно одвраћање” и укратко се односи на контролу образаца ескалације у оквиру текућег сукоба. За разлику од традиционалних теорија одвраћања, унутар ратно одвраћање функционише у оквиру текућег рата. Укључује и прећутно или експлицитно преговарање с обзиром на прагове и ограничења текућег сукоба (Terrill 2009, 4–7).

У односу на врсту војних средстава и способности које се користе у сукобима и кризама, и одвраћање се може класификовати на конвенционо, нуклеарно и неконвенционално. Појам конвенционалног одвраћања се односи на претњу конвенционалним наоружањем (Mearsheimer 2018, 3–8)

Такође, литература разликује два временска периода у којима се могу применити стратегије одвраћања. 1) Опште, генерално одвраћање је непрекидни, дугорочни и упорни напор да се спрече нежељене акције, и представља стратегијске активности које се спроводе и у време мира. 2) Непосредно, хитно одвраћање представља краткорочне, хитне покушаје спречавања одређеног, непосредног напада, најчешће током кризе. Већина класичних студија сугерише да је опште одвраћање лакше од хитног одвраћања. (Lebow and Stein 1990, 336).

Једна од најважњих ствари која утиче на то каквом ће се приступу и моделу одвраћања прибећи јесте „опсег” одвраћања, односно да ли се на њега гледа уско или широко. Уже концепције наводе да се одвраћање односи искључиво на војна средства државе, тј. коришћење претње војног одговора да би спречио другу државу да предузме акцију. Шира концепција задржава фокус на претњама, али проширује опсег и на невојне активности. Држава може да одврати противника коришћењем претњи економским санкцијама, дипломатским искључењем или информативним деловањем.

Осим тога, важно је изнети ставове о односу снага у конфликту као фактору одвраћања. Иако поседовање способности, пре свега војних, којим одвраћамо агресора од његових циљева, представљају темељ скоро свих стратегија одвраћања, теорија указује да однос војне моћи локалних снага сама по себи не гарантује успех или неуспех одвраћања. У многим случајевима потенцијални агресори нису искористили предност своје војне моћи над супротном страном. Совјетски Савез је у било које време током „Хладног рата” могао заузети Норвешку, али то није урадио због других међународних последица. Понекад су државе са доминантном моћи одбијале да је у потпуности искористе, као што је то случај са Сједињеним Државама

у Вијетнаму. Гледано стриктно у процентима, број држава са војном предношћу које не започињу ратове је огроман. Са друге стране, многи агресори су игнорисали јасне доказе да је супротна страна била војно надмоћнија, и упркос томе су покретали офанзивне акције (Russett 1963, 102–103).

Наведена оцена о односу војних снага као важном, али не и увек пресудном фактору, заснива се на идеји да чак и непотпуне могућности одвраћања, у класичном смислу односа војних снага, могу створити ризик од ескалације, подижући цену трошкова за непријатеља знатно изнад оне која је прихватљива. Чак и ако нападач верује да би у таквим случајевима могао бити успешан, трошкови дугог и болног рата представљају снажно превентивно одвраћање.

На крају навођења само неких важних теоријских одредби одвраћања, размотриће се улога перцепције претње као важног фактора одвраћања. Током протекле три деценије, истраживања у вези стратегије одвраћања нагласила су пресудну чињеницу, а то је да је битна перцепција потенцијалног агресора, а не стварни изгледи за победу или објективно измерене последице напада. Перцепције су доминантна променљива у успеху или неуспеху одвраћања (Mazarr 2018). Класична верзија теорије одвраћања била је облик рационалистичке процене циљева, трошкова и ризика потенцијалног агресора. Ипак, новија истраживања јасно су показала да ове претпоставке често не важе, јер одвраћање успева, кад успе, стварањем субјективне перцепције у главама вођа циљане државе (Jervis, Lebow and Stein, 1989).

Важност перцепције агресора објашњава зашто одвраћање може пропасти чак и када бранилац има наизглед довољну војну снагу. Као што је горе напоменуто, потенцијални агресори понекад одлуче да морају да делују јер верују да се у супротном суочавају са националном пропашћу (као у случају Јапана 1941. године), јер постоје геополитичке обавезе (као у случају ангажовања Совјетског Савеза у Авганистану), или зато што домаћи фактори чине агресију привидно нужном (Schelling 1980, 160). Државе које су тако мотивисане могу у основи постати имуне на одвраћање. Историја је препуна примера држава које су сматрале да имају снажне домаће или перцептивне разлоге да мисле да једноставно нису имале избора осим да покрену рат.

Важност перцепције такође илуструје неопходност развијања стратегија одвраћања прилагођених интересима и перцепцијама одређеног противника. Појам „прилагођеног одвраћања” задобио је нову пажњу последњих година. Иако у суштини само позива

на примену класичних појмова одвраћања на одређене случајеве, ипак је корисно подсећање да „уопштено одвраћање” можда неће деловати, већ да ће бити ефикасно ако се спроводи на одређене начине против одређених потенцијалних агресора.

Функционисање стратегије одвраћања до почетка агресије

Одвраћању непријатеља од агресије придаван је изузетан значај у војној пракси Југославије и Србије, али то у доктринарним документима СФРЈ и СРЈ није довољно наглашавано. Тек у Војној доктрини СР Југославије, усвојеној септембра 2000. године, значи након НАТО агресије, системски су разрађени ставови и начела припремања и ангажовања свих субјеката за одбрану СР Југославије, а одвраћање је јасно означено као један од стратегијских циљева одбране (Марковић 2001, 85). Сходно томе, изазовно је анализирати стратегију одвраћања мале земље која евидентно није имала војну способност за поуздано одвраћање и која у то време није имала усвојене стратегијско-доктринарне документе, као што су: стратегија националне безбедности, стратегија одбране и војна доктрина (Крга 2019).

Припрема НАТО-а за агресију на СРЈ отпочета је много раније, чак 1995. године, а најнепосредније припреме започете су 1998. године. Због овог релативно дугачког периода, од 1995. године до почетка агресије, намеће се утисак да је недовољно рађено на техничкој модернизацији Војске ради стварања услова за наношење јачих удара по снагама противника у ваздушном простору и другим снагама за дејства са дистанце. Војни врх СРЈ је у својим проценама добро сагледао опасност, али није био довољно упоран према политичком руководству у обезбеђењу повољних техничких услова за супротстављање тим опасностима. Веома је значајна чињеница да је Војска у том периоду била у фази реорганизације (реализација дела „Модела 21”), што је код агресора стварало представу о умањеној способности за супротстављање, што је, са становишта одвраћања, веома значајно (Марковић 2001).

За разлику од недовољних мера везаних за увећања способности за одвраћање од агресије из ваздушног простора (са дистанце), мере које су предузимане ради одвраћања од агресије копнених снага биле су веома успешне. Припрема Војске за супротстављање копненим снагама била је интензивна од почетка кризе, а веома успешно извођена дејства против терористичких снага на Косову и Метохији

била су добро позната командантима НАТО-а, што је утицало на одустајање од копнене инвазије. Стога, може да се претпостави да је обученост и висока организованост ВЈ у дејствима против тзв. ОВК одлучујуће утицала на чињеницу да НАТО одустане од планиране копнене операције 1999. године.

Значајну улогу у одвраћању од агресије крајем 1998. године имала је успешно спроведена обавештајна операција којом су откривени планови НАТО-а за бомбардовање СРЈ. Генералштаб Војске Југославије је на основу добијених информација почетком октобра 1998. године почео расељавање објеката и померање технике. НАТО Савез је верификацијом циљева из ваздуха 8. октобра 1998. године утврдио да су сви циљеви које је требало да бомбардују померени. После заседања Савета НАТО-а и доласка у Београд делегације САД-а и НАТО-а, бомбардовање је одложено (RTS 2020).

Мере за одвраћање у информативном спектру на државном нивоу пре почетка агресије нису биле довољно организоване, централизоване и вођене. Због тога је Генералштаб Војске Југославије преузео значајне активности да се ове слабости надоместе. Међутим, тек са почетком бомбардовања СРЈ формирана је међуресурска министарска Координациона група за информисање стране јавности, усвојени су полазни принципи за руковођење и усмеравање Прес-центра при управи Штаба Врховне Команде, стратегијска основа одбрамбеног информативно-пропагандног рата, упуство за рад страних дописника у СРЈ у ратним условима и други акти (Матић 2005, 423–427)

О бројним изазовима у покушају да се одврати агресија деловањем информативним мерама сведочи и оцена тадашњег начелника Војно-обавештајне службе Војске Југославије, генерала Бранка Крге да се најзначајнији недостатак у раду службе у периоду припреме агресије огледао у томе што, и поред бројних контаката са страним представницима, није било успеха у одвраћању НАТО-а од агресије (Крга 2014).

Функционисање стратегије унутар ратног одвраћања

Политичко и војно руководство Савезне Републике Југославије је без сумње било свесно неповољних стратешких чињеница пре почетка рата. Имајући у виду неповољну војну ситуацију, стратегија унутар ратног одвраћања СРЈ била је једина опција коју је требало умешно прилагодити насталим условима. Обарање НАТО авиона уз отпор система ПВО ВЈ учинио је претњу веродостојном, чиме је

смањена ефикасност стратегије присиле коју је спроводио НАТО. Иако је могућност наношења озбиљних губитака агресору била мала, постигнути ефекат изненађења у војној димензији, а повећање трошкова агресије приморао је НАТО да промени приступ и у стратегији.

Оваквим поступањем у примени стратегије унутар ратног одвраћања, СРЈ је исказала и кредибилитет и способност да оствари своје интересе. Са друге стране, овакав почетак рата пружао је могућност увида у функционисање НАТО савеза које је било оптребено неслагањима и различитим интересима унутар коалиције. Стратегија одвраћања СРЈ је показала да има капацитете да у асиметричном сукобу произведе неслагања у оквиру Савеза, па је то била једна од шанси за СРЈ која нажалост није до краја искоришћена, али је у одређеној мери уздрмала јединство у НАТО пакту.

Руководство СРЈ је ову шансу делимично искористило, првенствено кроз медијску сферу шаљући у етар слике другачије од пропаганде НАТО-а, односно примењивало је информационо ратовање ради слабења јединства Савеза и противничке стратегије. Током агресије Србија је активно користила властите медије, стране новинаре и утицај интернета да широм света утиче на јавно мњење како би постигла своје политичке и војне циљеве, као што су: 1) одржавање домаће подршке акцијама Војске Југославије и МУП-а на Косову и Метохији, као и отпора нападима НАТО-а; 2) затим стварање несугласности између чланица НАТО-а и утицање на њихову одлучност за вођење рата и, 3) задобијање подршке јавности у иностранству – укључујући НАТО земље и Русију. Подаци указују да је иностранство јавност имала најнеповољније мишљење о ВЈ почетком рата, све повољније како се продужавала агресија, а најповољније на крају рата, што указује о позитивним ефектима психолошке и информационе одбране СРЈ током НАТО агресије (Станковић 2000). По окончању агресије, експерти НАТО-а су објавили детаљна истраживања о информационом аспекту овог конфликта. Ова истраживања указују да је Војска Југославије успела да парира НАТО-у у информационом сукобу током трајања агресије (Larsen 2000).

Међутим, основни недостатак стратегије унутар ратног одвраћања СРЈ је тај да Војска Југославије није имала способност за наношење значајнијих губитака ваздухопловним снагама противника, у условима тоталне ваздухопловне доминације НАТО снага, и тиме могућност да значајније утиче на контролу образаца ескалације у оквиру текућег сукоба. Такође, у војном смислу, СР

Југославија, за разлику од неких других земаља и примера сукоба, попут рата између Северног Вијетнама и Сједињених америчких држава, није се могла ослонити на конкретну подршку неке велике силе.

Ескалација стратегије присиле и посебно њено деловање по цивилним објектима широм СРЈ довели су до тачке када је требало донети одлуку: да ли наставити даљи отпор и повећати трошкове његовог спровођења, а смањити вероватноћу корисности отпора. Другим речима, да ли наставити отпор без обзира на сигурну девастацију преосталих индустријских, енергетских и саобраћајних капацитета земље и припремити се за наредни корак непријатеља. Са аспекта разматрања стратегијске интеракције две зараћене стране видљиво је да је стратегија одвраћања боље функционисала од стратегије присиле до тачке која представља „границу прихватљивих трошкова отпора”.

ЗАКЉУЧАК

Изазов одвраћања – обесхрабривања држава да предузимају нежељене радње, посебно војну агресију – кроз историју је увек била једна од главних тема у безбедносној политици. У спровођењу стратегије, САД и НАТО су се водили концептуалним оквиром стратегије рационалне присиле са циљем да повећањем цене коштања отпора браниоца, путем ескалације присиле, противника доведу до прихватања наметнутих захтева. Једно од важнијих обележја стратегије НАТО је да је Слободан Милошевић био током целокупног трајања агресије централна мета према коме се спроводила стратегија присиле, у складу са теоријским моделом „пет прстена” Цона Вордена где се политичко руководство налази у центру примене стратегије.

Један од важнијих инструмената за успех стратегије присиле је способност спровођења ескалације силе према противничкој страни. Сходно томе, може да се закључи да постоји разлика у приступу према употреби присиле између класичне теорије која говори о потреби спровођења постепене ескалације присиле и новије западне војне мисли, имајући у виду да су у западним војним анализама после агресије на СРЈ заступљени ставови о неопходности примене снажне присиле на самом почетку агресије и то према цивилним циљевима, што би довело до брзог повећања трошкова и велике цене отпора браниоца.

У складу са наведеним, закључује се да је у оквиру начина спровођења стратегија присиле, метод кажњавања – који се ослања на процену да ће наношење боли и патње цивилима утицати на власт противника да промени своју позицију, као и метод декапитулације – која се усмерава на кључне лидере и њихове изворе моћи, предствљају методе који су тежишно коришћени током Агресије на СРЈ, али и методе које ће вероватно бити доминантне у будућој пракси, имајући у виду да су добиле позитивне оцене код западних војних теоретичара у анализама после 1999. године.

Сходно томе, може да се закључи да ће слабости у концептима одвраћања противника бити тражени у сферама ових стратегијских циљева, тј. у противничком цивилном становништву и руководству. Уједно, то указује да мале земље морају појачати мере на заштити наведених циљева као најосетљивијих слабости својих стратегија одвраћања. Решење ових кључних стратегијских рањивости представља и кључ успешности стратегије одвраћања за мале земље које немају кредибилне војне способности одвраћања, као што је била СРЈ. Једно од могућих решења је изградња војне способности за наношење таквих довољних губитака које повећавају цену агресије и чине политичке, војне трошкове и ризике агресије прекомерним.

Значајан изазов за браниоца у спровођењу дуготрајне и свеобухватне стратегије одвраћања је изградња способности за утицај на светско јавно мњење, имајући у виду да ће противничка страна предузети све мере у циљу остварења доминације у међународном инфомативном спектру и подршку светског јавног мњења, које му је потребно зарад очувања јединства и кохезије коалиције.

Посебно треба нагласити релеватност ставова класичне теорије који указују да одвраћање мора бити схваћено првенствено као напор да се обликује размишљање потенцијалног агресора. Политике одвраћања често се сагледавају из перспективе земље која одвраћа и усредсређују се на активности које су потребне да би се повећали трошкови и ризици напада агресора. Али вредност тих поступака у потпуности зависи од њиховог утицаја на перцепцију руководиоца државе нападача, тј. стране која се одвраћа од агресије. Свака стратегија за спречавање агресије мора започети проценом анализе интереса, мотива и императива потенцијалног агресора, укључујући његову теорију присиле, а узимајући у обзир шта агресор вреднује и зашто. У том процесу, историјски подаци снажно сугеришу да су агресорске мотивације различите и сложене и подједнако често утемељене у очајничком осећају потребе за деловањем и успехом ради потврђивања свог кредибилитета, што је био случај са САД и НАТО.

ЛИТЕРАТУРА

- Крга, Бранко. 2014. *Војска Југославије у одбрани од агресије НАТО 1999. године*, Клуб генерала и адмирала Србије, Београд.
- Крга, Бранко. 2019. „Савезна Република Југославија у одбрани од агресије НАТО 1999. године: нека искуства и поуке”, *Политика националне безбедности* Година X, vol. 16 број 1/2019. 37–52.
- Матић, Горан. 2005. *У милости анђела*, Медиаграф, Београд.
- Марковић, Давид. 2001. „Активности војске на одвраћању потенцијалног агресора од агресије на Савезну Републику Југославију”, *Војно дело* 2/2001, 85-99.
- Станковић, Зорица. 2000. „Спрега западних медија и агресије”, *Нови Гласник*, бр 5/2000.
- Стојановић, Богдан. 2013. „Преиспитивање теорије и праксе нуклеарног одвраћања”, *Национални интерес*, Година X, vol. 17, Број 2/2013, 141–172.
- Alexander George and Richard Smoke. 1974. *Deterrence in American Foreign Policy*, Columbia University Press.
- Baldwin, David. 1971. “The Power of Positive Sanctions”. *World Politics*, Vol. 24, No. 1. October, 19–38.
- Byman Daniel and Matthew Waxman. 2002. *The Dynamics of Coercion, American Foreign Policy and the Limits of Military Might*, Cambridge University Press.
- Byman Daniel and Waxman Matthew. 1999. “Defeating US Coercion”. *Survival Global Politics and Strategy*, Volume 41, 1999, 107–120.
- Byman Daniel L, Mathew. C. Waxman and Eric Larson. 1999. *Air Power as a Coercive Instrument*, Santa Monica: Rand Corporation.
- Clark, Wesli K. 2001. *Waging Modern War – Bosnia, Kosovo and the Future of Combat*, Washington, D.C., Public Affairs.
- Clodfelter, Mark. 1989. *The Limits of Air Power: The American Bombing of North Vietnam*. New York: The Free Press.
- Downs, George. 1989, “The Rational Deterrence Debate,” *World Politics*, Vol. 41, No. 2, 225–237.
- Ђорић, Марија, Милошевић, Тања. 2020. Утицај Саудијске коалиције на националну безбедност Јемена. *Политика националне безбедности* 2/2020. Институт за политичке студије, Београд, 153-174.
- Frantzen, H-A. 2005. “NATO and Peace Support Operations 1991-1999”, *Policies and Doctrines*. London and New York: Frank Cass.
- Glišić Miroslav, Stojković Dejan and Lađevac Ivona. 2019. “NATO Crisis Management Concept: twenty years after the bombing of

- the Federal Republic of Yugoslavia". In: *David vs. Goliath: On war against Yugoslavia and its implications: 327–349*. Institute of International Politics and Economics, Belgrade Faculty of Security Studies at the University of Belgrade.
- Harknett, Richard J. 1994. "The Logic of Conventional Deterrence," *Security Studies*. Vol. 4, No. 1, 86–114.
- Hosmer, Stephen. 2001. *The conflict over Kosovo: why Milosevic decided to settle when he did*. Santa Monica, RAND.
- Huggins, Peter W. 2000. *Airpower and Gradual Escalation: Reconsidering the Conventional Wisdom*. Master's thesis, School of Advanced Airpower Studies.
- Ivanov, Ivan D. 2011. *Transforming NATO – New Allies, Missions, and Capabilities*. Plymouth: Lexington Books.
- Jakobsen, Peter Viggo. 2013. "Coercive Diplomacy", *Contemporary Security Studies* (Chapter 17), edited by Collins A., Oxford University Press.
- Jakobsen, Peter Viggo. 2002. *Western Use of Coercive Diplomacy After the Cold War*. New York: St. Martin's Press.
- Jervis Robert, Lebow Ned Richard, Stein Gross Janice. eds. 1989. *Psychology and Deterrence*. Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press.
- Qing, Kam Kai. 2018. "The Viability of Deterrence Strategies for Non-Nuclear States", *Pointer, Journal of the Singapore Armed Forces*, Vol. 44 No. 1, 15–20.
- Kirshner, Jonathan. 1995. *Currency and Coercion*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Kirshner, Jonathan. 1997. "The Microfoundations of Economic Sanctions," *Security Studies*, 6 (3): 32-64.
- Кнежевић, Милош. (2020) Велике и мале нације и државе у међународним односима: осврт на односе и својства величине у геополитици. *Политика националне безбедности 2/2020*. 39-61.
- Krga, Branko. 2019. „NATO agresija na Saveznu Republiku Jugoslaviju 1999. godine”. U – *Bitni bezbednosni problemi, Međunarodnopravni i bezbednosni aspekti NATO agresije na SR Jugoslaviju 1999. godine*, Fakultet za diplomatiju i bezbednost, Institut za strateške studije.
- Lambeth, Benjamin. 2001. "NATO's Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment". Santa Monica: RAND.
- Larsen, Waune. 2000. "Serbian Information Operations During Operation Allied Force", *Air Command and Staff College*, Air University,

- Maxwell Air Force Base, Alabama.
- Lebow, Richard Ned and Stein, Gross Janice. 1990. "Deterrence: The Elusive Dependent Variable," *World Politics*, 42 (3): 336-369.
- Lebow, Richard Ned. 1983. "The Deterrence Deadlock: Is There a Way Out?," *Political Psychology*, 4 (2): 333-354.
- Mann, Paul. 1998. "Strategists Question US Steadfastness". *Aviation Week & Space Technology*, 31 August.
- Mearsheimer, John. 1984. *Conventional Deterrence*, Cornell University Press.
- Mearsheimer John. 2018, "Conventional Deterrence: An Interview with. John J. Mearsheimer", *Strategic Studies Quarterly*, An Air Force–Sponsored Strategic Forum on National and International Security, Winter 2018 Volume 12, No. 4.
- Mazarr, Michael J. 2018. *Understanding Deterrence*, RAND Corporation.
- Nardulli R B, Perry L. W., Pirnie, B., Gordon, J. and McGinn, G. J. 2002. *Disjointed War – Military Operations in Kosovo 1999*. Santa Monica, RAND Arroyo Center.
- Pape, Robert. 1996. *Bombing to Win: Air Power and Coercion in War*. Ithaca: Cornell University Press.
- Перишић, Срђан. 2020. Геополитика Новог хладног рата у Европи – од новог идеолошког сучељавања до краха разоружања. *Политика националне безбедности 1/2020*. Институт за политичке студије, Београд, 179-199.
- Posen, Barry R. 2000. "The War for Kosovo: Serbia's Political-Military Strategy", *International Security*, 24 (4): 39-84.
- Quester, George H. 1986. *Deterrence Before Hiroshima*. Routledge.
- Radio televizija Srbije, Afera Binel, srpska strana priče – kako su otkriveni NATO planovi za bombardovanje SRJ, RTS, 19. Dec 2020.
- Roberts, Adam. 1986. *Nations in Arms*, 2nd ed. London: Macmillan.
- Russett, Bruce M. 1963. "The Calculus of Deterrence", *Journal of Conflict Resolution*, 7 (2): 102–103.
- Stigler, Andrew. 2002-2003. "A Clear Victory for Air Power: NATO's Empty Threat to Invade Kosovo", *International Security* 27 (3): 124–157.
- Суботић, Милован. 2020. Геополитички аспекти редефинисане државне моћи на примерима ЕУ и Балкана. *Политика националне безбедности 2/2020*, 89-111.
- Terrill, W. Andrew. 2009. "Escalation and intrawar deterrence during limited wars in the Middle East", Strategic Studies Institute. US Army War College. September.

- U.S. Department of Defence. 2000. "Kosovo/Operation Allied Force After-Action", *Report to Congress*, Washington, D.C.
- US Department of Defense. 1992. "Conduct of the Persian Gulf War", *Final Report to Congress*. Washington DC: Department of Defense, 611–616.
- Vuković Nebojša and Đorđević Branislav. 2019. "Classical theories of airpower and the NATO war against the FR Yugoslavia in 1999", in *David vs. Goliath: On war against Yugoslavia and its implications*, Institute of International Politics and Economics, Belgrade Faculty of Security Studies at the University of Belgrade: 385-402.
- Walker, John. 1999. "Air power for coercion", *The RUSI Journal* 144 (4): 13-19.
- Warden, John, A. 1995. "The enemy as a System". *Airpower Journal*, Spring.
- Waxman, Matthew C. 1997. "Coalitions and Limits on Coercive Diplomacy". *Strategic Review*, vol. 25, no. 1, Winter, 38–39.
- Peow, Wee Eng 2014, "The Viability Of Deterrence Strategies By Non-Nuclear States", *Pointer, Journal of the Singapore Armed Forces* 40 (3).
- Wirtz. J James. 2018. "How Does Nuclear Deterrence Differ from Conventional Deterrence", *Strategic Studies Quarterly*, US Air University, Winter edition.

Vangel Milkovski
University of Defense
Milan Miljković
University of Defense

**INTERACTION OF THE COERCIVE AND DETERRENT
STRATEGIES - LESSONS FROM THE AGGRESSION
AGAINST THE FEDERAL REPUBLIC OF
YUGOSLAVIA IN 1999**

Resume

The subject of this paper is a reexamination of the relevance and contemporary significance of the classical approach to the use of coercive and deterrent strategies and their interaction. The first part of the paper summarizes the most important theoretical principles of the most relevant authors on the topic of coercion and deterrence, while the second part analyzes the aggression against the FRY in 1999 as a characteristic case of NATO's coercive strategy and the FRY's deterrence strategy.

In carrying out the aggression, the USA and NATO were guided by the conceptual framework of the strategy of rational coercion with the aim of increasing the cost of the resistance of the defenders, leading the opponents to accept the imposed demands. One of the most important features of NATO's strategy is that during the entire duration of the aggression, Slobodan Milosevic was the central target according to which the strategy was implemented, in accordance with the theoretical model and where political leadership is at the center of coercive strategy. Also, after the initial failure, NATO's strategy shifted from shooting military targets at the end of April to applying methods of punishing civilians and destroying the critical energy and industrial infrastructure of the FRY. A credible threat that the Alliance would intensify civilian casualties, the devastating effects of NATO's strategic bombing of industrial targets and the loss of concrete support from the Russian Federation to FR Yugoslavia, were factors that significantly influenced the FRY leadership's acceptance of NATO terms.

The challenge of deterring, discouraging states from taking unwanted actions, especially military aggression, has long been an important topic for the defense policies of many states. The classic version of the deterrence strategy was a form of rationalist assessment of the potential aggressor's goals, costs, and risks. However, recent research

has shown that these assumptions often do not apply, because deterrence also succeeds by creating subjective perception in the minds of the leaders of the target state, which indicates the critical role of prejudices, beliefs and cognitive styles of rival political leaders.

Immediately before the aggression, the Federal Republic of Yugoslavia before the aggression did not have sufficient military capability to reliably deter aggression from the airspace. Bearing in mind that since the beginning of the 1990s, and more specifically since 1995, there has been information for the beginning of preparations for aggression, the impression is that insufficient work has been done on the technical modernization of the Yugoslav Army to create the most important conditions for deterring air strikes. and actions are distance. It may be concluded that the military leadership of the FRY, due to certain limiting circumstances, although it realistically saw the danger, was not persistent enough towards the political leadership to provide military capabilities for credible deterrence. On the other hand, the measures taken to deter the aggression of the ground forces were very successful. Successful actions against terrorist forces in Kosovo and Metohija significantly influenced the Alliance to give up the land invasion. Also, at the end of 1998, a successfully conducted intelligence operation which revealed NATO's plans to bomb the FRY, postponed the aggression on the FRY.

With the beginning of the aggression, the downing of NATO planes with the resistance of the VJ air defense system made the threat of the Yugoslav Army credible, which reduced the efficiency of the coercion strategy implemented by NATO. Although the possibility of inflicting serious losses on the aggressor was small, the achieved effect of surprises in the military dimension and the increase in the costs of aggression forced NATO to change its approach in strategy.

Due to the complex military-strategic situation, the strategy within the interwar deterrence of the FRY focused on asymmetric and informational action in order to deepen disunity within the Alliance. Unfortunately, this method of the FRY's strategy was not fully used, but to a certain extent it shook the unity in the NATO pact. One of the reasons for insufficient use of information activities for deterrence is that at the state level, before the aggression, information measures were not sufficiently organized, and that guidelines and framework for action in the information spectrum were established only with the takeover of these activities by the General Staff. VJ. The action and information domain did not prevent NATO aggression, but it effectively influenced the creation of disagreements between NATO members and the reduction of the

Alliance's credibility in world public opinion. It can be rightly assumed that deterrence through action in the information space would have been much more effective if the implementation of these measures had been started in time, a few years before the beginning of the aggression.

In line with the above, it can be concluded that deterrence strategies for small countries must include measures to enhance the protection of the most sensitive strategic objectives, ie. own civilian population and critical infrastructure. One possible solution is to build military capability to inflict such sufficient losses that increase the cost of aggression and make political, military costs and risks of aggression excessive. Also, the possibility of influencing world public opinion is a mandatory ability that should be established and initiated in time because it provides the possibility for effective deterrence.

Finally, it can be concluded that most of the principles on the application of the strategy of coercion and deterrence are relevant for today's strategic practice and national security. The relevance of the principle of escalation of the use of force for the success of the coercion strategy was determined, but also the lesser relevance of the principle that military targets are the main target in this strategy, but that they are civilian targets and critical infrastructure of opponents. Bearing in mind that the opposing leaders are the central target towards which the strategy of coercion is directed, ie. decapitation, it is concluded that deterrence must also be understood as an effort to shape the thinking of a potential aggressor.

Keywords: NATO, aggression, strategy, coercion, deterrence, rational actors, influence on perception.